

дієвості навчального процесу в закладах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів дозволяє виявити ті конструктивні моменти, які обумовлені досконалішою майбутньою його організацією.

Важливим аспектом подальшого дослідження означеної проблеми є моделювання організації навчального процесу на основі визначених критеріїв його ефективності.

Література

1. Аванесов В. С. Композиція тестових завдань / В. С. Аванесов. – М. : Адепт, 1998. – 200 с.
2. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні : <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher/topic/pdosv/>.
3. Кулешова О. А. До питання моніторингу професійного розвитку учителя / О. А. Кулешова // Вересень. – 2009. № 1 – 2. – С. 47 – 52
4. Лук'ячук Н. В. Інформація про проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Моніторинг в освіті як ефективний засіб забезпечення її якості» / Н. В. Лук'ячук. – Режим доступу : <http://www.cippe.edu.ua/index.php.page>
5. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К. ;, 2001. – Шкільний світ. – 24 с.
6. Повышение квалификации педагогических кадров : сб. науч. тр. – К. : Освіта, 1992. – 190 с.

УДК 378.046.4: 378.048.2

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-ПРЕДМЕТНИКА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Дмитро Десятов

У статті визначено складові інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя-предметника, виявлено основні перешкоди на шляху її ефективного формування, розглянуто роль інституту післядипломної педагогічної освіти у формуванні та розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя-предметника.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційна компетентність, інформаційно-комунікаційні технології, інститут післядипломної педагогічної освіти.

ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ-ПРЕДМЕТНИКА В СИСТЕМЕ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Дмитрий Десятов

В статье определены составляющие информационно-коммуникативной компетентности учителя-предметника, определены главные препятствия на пути ее эффективного формирования, рассмотрена роль института последипломного педагогического образования в формировании и развитии информационно-коммуникативной компетентности учителя-предметника.

Ключевые слова: информационно-коммуникативная компетентность, информационно-коммуникативные технологии, институт последипломного педагогического образования.

**FORMATION OF INFORMATIONAL –COMMUNICATIVE
COMPONENT OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF
A SUBJECT TEACHER IN THE SYSTEM
OF IN-SERVICE EDUCATION**

Dmytro Desyatov

In the article components of the informational-communicative competence of a subject teacher are defined, basic obstacles on the way of its effective formation are revealed, the role of In-service Teacher Training Institute in formation and development of the informational-communicative competence of a subject teacher is under the author's consideration.

Key words: *informational-communicative competence, informational-communicative technologies, In-Service Teacher Training Institute.*

Постановка проблеми. В умовах поширення концепції компетентнісного підходу в освіті, що є основою змістовних змін стосовно забезпечення відповідності освіти запитам і можливостям суспільства періоду інформатизації та глобальної масової комунікації, особливого значення набуває формування інформаційно-комунікаційної складової фахової компетентності вчителя. Виділення інформаційно-комунікаційної складової у структурі фахової компетентності вчителя обумовлено активним використанням ІКТ у всіх сферах людської діяльності, у тому числі й в освіті. З позицій компетентнісного підходу суттю подальшої самоосвіти вчителя, який викладає свій предмет у школі, стає наявність у нього знань та сформованість умінь і навичок використання наявних у загально-освітніх навчальних закладах інформаційно-комп'ютерних комплексів для розв'язання професійних завдань.

Аналіз останніх досліджень. Над вирішенням проблеми формування й розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя працюють такі науковці: Н. Дементієвська [4], Н. Морзе [9; 10], Є. Кравченко [6], О. Спирін [11] та інші. Однак у сучасних наукових дослідженнях приділяється недостатньо уваги вивченню перешкод, які стоять на шляху ефективного формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів. В Україні майже не проводиться моніторинг із

цього питання, не відслідковується динаміка змін, які відбуваються при формуванні інформаційно-комунікаційної складової фахової компетентності вчителя-предметника. Обходять дослідники увагою роль інституту післядипломної педагогічної освіти у формуванні та розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя-предметника.

У статті ставимо за мету визначити складові компоненти інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя-предметника; на основі даних проведеного анкетування виявити основні перешкоди на шляху ефективного формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя; розглянути роль інституту післядипломної педагогічної освіти у формуванні та розвитку інформаційно-комунікаційної складової фахової компетентності вчителя-предметника.

Виклад основного матеріалу. Для вирішення поставленої проблеми, насамперед, уточнимо зміст та структуру інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя-предметника загальноосвітнього навчального закладу.

У науковій літературі поняття інформаційно-комунікаційної компетентності має різноманітне трактування. Так, П. Беспалов визначає це поняття як інтегральну характеристику особи, яка припускає мотивацію до засвоєння відповідних знань, здібність до вирішення завдань у навчальній і професійній діяльності за допомогою

комп'ютерної техніки та володіння прийомами комп'ютерного мислення. Формується вона як на етапі вивчення комп'ютера, так і на етапі його застосування як засобу подальшого навчання та професійної діяльності й розглядається як одна з граней особистісної зрілості [2].

А. Слізаров під інформаційно-комунікаційною компетентністю вчителя розуміє сукупність знань, умінь і досвіду діяльності, причому саме наявність такого досвіду є визначальною по відношенню до виконання професійних функцій [1].

О. Шилова та М. Лебедева визначають інформаційно-комунікаційну компетентність як здатність індивіда вирішувати навчальні, життєві, професійні завдання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [12]. Інформаційно-комунікаційна компетентність, за О. М. Спіріним, – це підтверджена здатність особистості використовувати на практиці інформаційно-комунікаційні технології для задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язування суспільно-значущих, зокрема професійних, завдань у певній предметній галузі [10].

С. Литвинова під інформаційно-комунікаційною компетентністю розуміє здатність учителя-предметника орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високо-технологічного суспільства [7].

Відповідно до зазначеного, інформаційно-комунікаційна компетентність розглядається нами як інтегративна якість особистості, що визначає підготовленість і здатність учителя використовувати інформаційно-комунікаційні технології у своїй професійній діяльності.

Поняття інформаційно-комунікаційної компетентності є багатокомпонентним. Аналіз і порівняння різних підходів до розгляду ІКТ-компетентності дає підстави виділити

такі складові в її структурі:

- мотиваційно-цільовий компонент, що вказує на наявність мети, інтересу та усвідомлення вчителем важливості використання ІКТ у своїй професійній діяльності;
- когнітивний компонент, який розкривається як наявність знань та розуміння принципів роботи комп'ютерних програм, систем керування базами даних, способами зберігання й обробки інформації, обізнаність із принципами використання Інтернету та електронних способів передачі інформації. Рівень розвитку когнітивного компонента визначається повнотою, глибиною та системністю знань учителя у сфері ІКТ;
- операційно-діяльнісний компонент передбачає активне застосування ІКТ у професійній діяльності як засобу пізнання й розвитку особистості, самовдосконалення і творчості. Комунікативна складова цього компонента виявляється в умінні встановлювати міжособистісні зв'язки, вибрати оптимальний стиль спілкування з використанням засобів ІКТ;
- рефлексивний компонент визначає потребу педагога в постійному оновленні знань про можливості застосування ІКТ у професійній діяльності, стиль педагогічного спілкування в інформаційному середовищі, критичне відношення до інформаційного споживання.

Ступінь оволодіння та застосування вчителем інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності визначає рівні її сформованості: базовий, достатній, високий.

Базовий рівень сформованості

інформаційно-комунікаційної компетентності передбачає вміння вчителя отримувати, використовувати й опрацьовувати інформацію для забезпечення навчально-виховного процесу в цілому. На цьому рівні вчитель повинен уміти створювати текстові документи, таблиці, малюнки, діаграми, презентації, комп'ютерні графічні об'єкти тощо.

Достатній рівень сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності дає змогу вчителю-предметнику відбирати та аналізувати інформацію. Цей рівень передбачає, що вчитель може, використовуючи комп'ютерні технології, здійснювати моніторинг, діагностування та прогнозування навчальних досягнень учнів у процесі навчання. Крім того, володіючи достатнім рівнем інформаційно-комунікаційної компетентності, учитель повинен уміти використовувати Інтернет-технології, локальні мережі та різноманітні бази даних для вирішення конкретних професійних завдань.

Високий рівень припускає вміння вчителя створювати й упроваджувати в освітню діяльність спеціалізовані технології і ресурси, розроблені відповідно до вимог змісту того або іншого навчального предмета. На цьому рівні вчитель-предметник розробляє власні електронні продукти, адже саме вони відображають його бачення щодо викладання конкретного предмета і дають можливість формувати базу педагогічного професійного досвіду.

Протягом січня – лютого 2011 року нами було проведено анкетування серед учителів-предметників, які в цей час проходили курси підвищення кваліфікації в Миколаївському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти. Анкетуванням було охоплено вчителів (усього 131 особа), які викладають у школі історію, математику, біологію, іноземну мову та інші навчальні предмети. Результати дослідження засвідчили таке: 86 % опитаних мають удома комп'ютер; 59 %

мають можливість використовувати комп'ютер на своїх уроках, 69 % мають постійний доступ до Інтернету.

У той же час 42 % вчителів визнали, що не користуються при викладанні свого навчального предмета жодним програмно-педагогічним засобом, 27 % вчителів-предметників використовують тільки один програмно-педагогічний засіб на своїх уроках, і лише 1 % застосовує більше 5 програмно-педагогічних засобів при викладанні свого навчального предмета. Більше половини вчителів (51 % опитаних) не можуть самостійно підключити сканер, принтер, проектор до комп'ютера. Тільки близько 49 % опитаних можуть самостійно інстальовувати комп'ютерно-програмний продукт на комп'ютер. 58 % учителів-предметників зовсім не користуються електронною поштою. Близько 53 % вчителів визнали, що не можуть самостійно створити мультимедійну презентацію.

Результати проведеного анкетування дозволяють зробити такі висновки:

- більшість учителів-предметників володіють базовим рівнем сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності;
- учителям-предметникам не вистачає практичних знань та конкретних методик використання ІКТ у викладанні свого навчального предмета;
- рівень потенціальних можливостей використовувати ІКТ у навчальному процесі не відповідає фактичному рівню їх застосування вчителями-предметниками на своїх уроках;
- основні перешкоди на шляху ефективного формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя-предметника мають суб'єктивний характер.

Проблема низької ефективності

використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті вирішується, головним чином, через систему закладів, що займаються підвищенням кваліфікації вчителів. До навчальних програм цих закладів уведено цикли занять, які спрямовані на вивчення апаратної системи комп'ютера, головних офісних програм, основних Інтернет-сервісів.

У функціонуванні інститутів післядипломної педагогічної освіти вже сьогодні важлива роль відводиться мережі Інтернет, яка дозволяє структурним підрозділам інституту виконувати завдання організаційного та інформаційно-аналітичного характеру. Найбільш важливі серед них – організація консультацій і науково-практичних та методичних конференцій; публікація методичних і наукових матеріалів; публікація аналітичних оглядів навчальної та методичної літератури тощо.

Матеріали, розміщені на сайтах інститутів післядипломної педагогічної освіти, є вагомим та значним внеском у підвищенні інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів, оскільки використання навіть готових матеріалів із сайтів вимагає наявності відповідного рівня комп'ютерної грамотності, спонукає до використання засобів ІКТ у своїй професійній діяльності.

Серед основних педагогічних умов, що впливають на формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя під час проходження курсової перепідготовки, слід виділити такі:

а) наповнення навчального плану професійно-орієнтованим змістом, який сприятиме виникненню мотивації вчителів до оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями;

б) організація навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації за допомогою наочних моделей, засобів мультимедіа, Інтернет-ресурсів, стимулюючих процес формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя;

в) виконання дослідницьких проєктів та курсових робіт, пов'язаних із використанням ІКТ із урахуванням професійної спеціалізації вчителя.

Модель неперервної освіти вчителів щодо використання ІКТ повинна передбачати визначення під час вхідного тестування рівня володіння слухачем курсів комп'ютерними і мережевими технологіями для побудови індивідуальної траєкторії навчання. Залежно від рівня сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності слухача подальше навчання може відбуватися за такими напрямками:

- оволодіння основами роботи в операційній системі Windows та використання засобів пакета Microsoft Office;
- ознайомлення з основними поняттями, формування загальносистемного уявлення про принципи і технології передачі даних у мережі Інтернет;
- навчання використовувати освітні Інтернет-ресурси в сукупності з іншими інформаційними технологіями для досягнення педагогічної мети в процесі викладання навчальних предметів у школі;
- залучення педагогів до розроблення програмно-педагогічних засобів, створених із урахуванням завдань, які вирішують педагоги, та рівня їхньої готовності використовувати комп'ютер [3].

Висновки. В умовах широкого використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі, інтеграції предметів та інтенсифікації навчального процесу, активізації пізнавальної діяльності учнів значно зростають вимоги до фахової інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя.

Для успішного формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів-предметників під час проходження курсів підвищення кваліфікації в системі післядипломної педагогічної освіти значну увагу

необхідно приділяти питанням оволодіння комп'ютерною технікою, комп'ютерним програмним забезпеченням. Це вимагає під час формування навчального плану курсового підвищення кваліфікації збільшення кількості практичних занять із залученням учителів до роботи в

Інтернет-мережі, використання технологій Веб 2.0 як форми співпраці в інформаційному середовищі, проведенні тренінгів із навчання вчителів умінь самостійно створювати Інтернет-ресурси та інформаційно-навчальні продукти.

Література

1. Базовая информационно-коммуникативная компетенция как основа Интернет-образования учителя : тезисы доклада А. А. Елизарова на конференции RELARN-2004 июнь 2004 г. – Ассоциация RELARN [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.relarn.ru/conf/conf2004/section3/3_11.html.
2. Беспалов П. В. Компьютерная компетентность в контексте личностно-ориентированного обучения / П. В. Беспалов // Педагогика. – 2003. – № 4. – С. 45 – 50.
3. Волобуєва Т. Рівні підготовки педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій / Т. Волобуєва // Післядипломна педагогічна освіта в Україні. – 2010. – № 1. – С. 30.
4. Дементієвська Н. П. Комп'ютерні технології для розвитку учнів та вчителів / Н. П. Дементієвська, Н. В. Морзе // Інформаційні технології і засоби навчання : зб. наук. праць ; за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука. – К. : Атака, 2005. – С. 76 – 95.
5. Карташова Л. А. Формування ІТ-готовності як нової якісної характеристики учителя суспільно-гуманітарних дисциплін / Л. А. Карташова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/peddysk/2010_8/zmist.pdf.
6. Кравченко Є. Г. Інформаційно-комунікаційна складова фахової компетентності вчителя-мовника / Є. Г. Кравченко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nsod/2009_1/Kravchenko.pdf.
7. Литвинова С. Г. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя-предметника / С. Г. Литвинова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em5/content/081sgtso.htm>.
8. Мокрогуз О. П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні історії / О. П. Мокрогуз // Науковий вісник Миколаївського державного університету: збірник наукових праць ; за заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. – Миколаїв : МДУ, 2009. – С. 76 – 87. – (Серія : Педагогічні науки ; вип. 24).
9. Морзе Н. В. Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання у вищому навчальному закладі / Н. В. Морзе, О. Г. Глазунова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.awu.nauu.kiev.ua/events/200806agora.../2008_uzbekistan_report_ua.pdf.
10. Морзе Н. В. Система методичної підготовки майбутніх вчителів інформатики в педагогічних університетах [Текст] : дис... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Наталія Вікторівна Морзе. – К. : Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2003. – 605 с.
11. Спірін О. М. Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики / О. М. Спірін // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/3733/2/09somtio.htm>.
12. Лебедева М. Б. Что такое ИКТ-компетентность студентов педагогического университета и как ее формировать? [Текст] / М. Б. Лебедева, О. Н. Шилова // Информатика и образование. – 2004. – № 3. – С. 95 – 100.